

DEN SVENSKA LINJEN

NÄR Gustaf Adolf i november 1629 fattat sitt beslut att med krigshären gå över till Tyskland, yttrade han till rådet: »Alltså förser jag mig, det I icke menen mig fåfänglig ära eller annan orsak här-till hava utan endast fäderneslandets gagn och säkerhet.» Ordet kunde gott sättas som motto även över dagens svenska neutralitetspolitik. Trots all utvärtes olikhet förbindes i själva verket det förflutna med det nuvarande genom en linje, som på en gång markerar vår arvedel och vår uppgift. I dessa tider ha vi anledning att besinna oss över *den svenska linjen* i vår historia. Den innebär uppslutning kring det dyrbaraste vi äga, vårt folks möjlighet att leva sitt eget liv.

Två ting ha på senare tid med stigande klarhet stått fram för oss som oförytterliga värden för svenskt samfundsliv: *frihet* och *lagbunden ordning*. Och vi ha förstått, att de två oupplösligt höra samman.

Vi ha en viss rätt att hävda dessa båda i och för sig allmänmänskliga värden såsom specifikt svenska. Intet annat folks historia är på samma sätt som det svenska folkets historien om ett fritt folk. Livegenskapen har aldrig haft något förfäste i vårt land. Vid ett par tillfällen under medeltiden var det inte långt ifrån att friheten berövats svensk allmoge, men faran avvärjdes. Och här är det inte endast fråga om den personliga friheten; det gäller även det fria samfundsskicket, där folkets vilja får ett avgörande inflytande på rikets styrelse. Detta är ingalunda såsom på många andra håll någon skapelse av moderna demokratiska idéer; dess anor gå fastmer tillbaka till uråldriga svenska samhällstraditioner.

Svensk frihet har alltid levat och blomstrat i hägnet av Sveriges lag. Också här går linjen tillbaka långt in i medeltiden. Våra landskapslagar äro strålande uttryck för viljan och förmågan att bygga upp samhället på det enda sätt, som ger stadga: Land skall med lag byggas. Och dessa gamla landskapslagar — de äldsta från 1200-talet — återspegla med säkerhet åtminstone delvis en vida äldre rättspraxis, sådan den tillämpats av det germanska rättssamhällets

främste vårdare: lagmannen. När vi nu med tämligen stor enhällighet avvisa tanken på en samhällelig nyordning av ett slag, som är främmande för svenskt kynne, så är det inte på grund av konservativ stelbenthet och ängslan att trampa nya vägar. Utan det är därför, att friheten under lagfäst ordning betecknar Sveriges väg genom historiens villsamman marker.

Den svenska linjen är vidare *fredens* linje. Här måste visserligen historiens vittnesbörd begränsas till att gälla de senaste 130 åren. Men det räcker ett gott stycke, särskilt om man betänker, att slutskedet av denna epok behärskats av tvenne väldiga världskrig, som förts utanför våra portar. Med jämna och korta mellanrum ha vi utifrån fått uppbära mycken smälek för denna fredlighet. Man beskriver oss som ett pensionerat folk, som lever i minnet av stora bragder men som inte längre vill eller orkar göra en historisk insats. Vi vilja i lugn och ro sitta på vårt undantag — och så går historiens utveckling oss förbi, och vi bli jämmerligen efter, dömda att gå under, medan de »unga», livskraftiga, kampdugliga folken breda ut sitt livsrum över våra landamären.

Vad skola vi säga till detta? Frågan är ganska allvarlig, och det är all anledning att noggrant övertänka dess innebörd. Dessvärre är det inte uteslutet, att kritikerna kunna ha mera rätt, än de själva ana.

Två ting må i detta sammanhang understrykas.

För det första. Vår fredliga hållning är utan tvivel ett svaghetstecken, om den innebär fred till varje pris. Vi känna nu krigets ohygglighet, vi veta om, vilka fador det innebär för land och stad, för soldater och civila, för vuxna och barn. Inte minst för barnens skull hata vi kriget. Och ändå måste vi vara beredda att gå in i det till självförsvaret. Även ett utsiktslöst försvarskrig är enligt min tanke bättre än självuppgivelse. I själva viljan till frihetens värnande ligger ett framtidslöfte. Vi få aldrig glömma, att fred inte är något, som man får gratis i en värld, som står i brand. Om det är något, som — mänskligt sett — verkligen gör oss förtjänta att få vår fred bevarad, så är det de väldiga uppoffringar, som den freden nu avkräver oss, och viljan att till det yttersta värna friheten, om denna skulle hotas. Hur egendomligt det än låter: Vi förtjänta att få leva i fred, endast om vi på allvar räkna med krigets möjlighet. — Naturligtvis är jag fullt på det klara med, att ordet förtjänst här, djupare sett, inte alls passar. I verkligheten är freden en nåd.

För det andra. Föreställningen, att krigiskheten, d. v. s. viljan att gå i krig utan nödtvång, skulle vara ett särskilt kännemärke hos ett livskraftigt folk, är i grunden felaktig. Den vilar på den barbariska vanföreställningen, att man inte kan visa sin styrka på annat sätt än genom att slåss. Det *kan* tänkas, att vårt folk är åldrande, dömt till undergång. Jag kommer tillbaka till detta. Att vi inte äro det behöver inte demonstreras genom s. k. »modig uppslutning» i kriget. Det visar sig bl. a. dels i vår obrutna försvarsvilja, dels i vår insats i fredligt kulturarbete. *Arbetet*, inte kriget, är i verkligheten ett väsentligt kännetecken på ett folks livskraft och livsvilja. Och jag tror, att det är ett icke oviktigt led i den svenska linjen, att vi i en tid, då betydelsen av krigiska bragder måttlöst överdrives, stillsamt men envist hävda det fredliga arbetets ära. En välkänd strof av Geijer har i dessa dagar en sällsam aktualitet:

De väldige herrar med skri och med dån
slå riket och byar omkull;
tyst bygga dem bonden och hans son,
som så i blodbestänkt mull.

Den svenska linjen är *humanitetens linje*. Detta är nu inte enbart en konsekvens av vad som förut sagts om vår fredlighet. Denna kan vara rent själviskt motiverad och genomförd. Vi kunna vilja sitta i fred bara för att rädda vårt eget skinn. Detta får dock inte vara den enda ledstjärnan för dagens svenskar. Vår fred innesluter omedelbara förpliktelser gentemot de olyckliga folk, som blivit krigets offer. Vi kunna inte hjälpa alla, men vi kunna göra åtskilligt, och det som vi kunna göra, det måste också bli gjort. Det förunnades vårt folk att under och efter förra världskriget göra en behjärtad insats i människokärlekens tjänst. Det nuvarande kriget ställer och kommer att ställa vida större krav på oss i detta avseende, om vi skulle få stå utanför. Glädjande nog tycks man också i de vidaste kretsar begripa den saken. Sveriges erövrargärning i denna tid skall bestå däri, att vi avvinna dödens och förstörelsens makter en del av deras byte. Det är en uppgift, fullt värdig ättlingarna till ett folk med en ärorik historia.

Svensk linje av i dag är vidare en *nordisk linje*. Det torde inte vara för mycket sagt, att det nordiska problemet ända sedan medeltiden varit levande i svensk historia. En verklig nordisk gemenskap höll före kriget på att växa fram, och den lever, trots allt, allttjämt. Inte bara i det humanitära hjälparbetet utan även på

många andra sätt känna vi tydligast och naturligast gemenskapen med de andra nordiska folken. Här träder på samma gång det bittert ödesdigra i vårt nuvarande läge klarast i dagen. Norden är i dag jämmerligt sönderskuren. Världskrigets frontlinje går tvärs igenom den skandinaviska halvön. För Nordens skull måste vi önska segern åt bådadera eller ingendera av de krigförande maktgrupperingarna. Inte bara Finlands öde utan också Danmarks och Norges är oupplösligt knutet till vårt eget. För ögonblicket kunna vi svenskar föga göra för Nordens sak, men det nordiska sinnet får inte dö eller slappas i våra hjärtan.

Det har förts en tämligen meningslös debatt om vilket skandinaviskt land som gjort sig förtjänt av att bli den ledande makten i Norden. Svaret på den frågan kan inte givas. Över huvud är det ett onordiskt betraktelsesätt, att ett av de skandinaviska länderna skall bli »ledande» i betydelsen av dominerande. Slika anspråk från vår sida skulle innebära en helt verklighetsfrämmande kopiering av stormaktstidens politiska problemställning. Detta är ett dåligt sätt att förvalta historiens arvegods. Bättre och värdigare är att sätta in all kraft på att, då tiden är inne, av Norden skapa en politisk och kulturell gemenskap, där ledningen tillkommer den som visar starkaste vilja till samarbete.

Jag kommer till det sista kännetecknet på den svenska linjen. Vid den bekanta sammankomsten mellan riksdag och kyrkomöte i Stockholms stadshus den 23 november 1941 gavs burskap åt ett slagord, som då under åtminstone något år varit i svang: Den svenska linjen är den *kristna* linjen. Grov missuppfattning av detta uttrycks verkliga innebörd har dessvärre icke visat sig vara utesluten. Det borde vara självklart, att däri icke ligger ett anspråk på att allt svenskt skulle vara kristet eller att vi svenskar skulle såsom sådana vara bättre kristna än andra folk. Det vore också att missförstå situationen, om man i den kristna propagandan så sökte utnyttja nämnda slagord, att kristendomen borde accepteras som ett botemedel mot vissa tendenser, vilka f. n. hota vårt folks bestånd. Det är visserligen ofrånkomligt sant, att en äkta kristendom *är* ett sådant botemedel. Men det vilar på en religiös och psykologisk felsyn, om man menar, att någon blir kristen, därför att han inser kristendomens betydelse för folkets och kulturens framtid. Kristendomen är inte ett medel för något annat, den är en livsmakt, som antingen accepteras för sin egen skull — eller också inte accepteras.

Om vi likväl nödgas hålla fast vid ordet om den svenska linjen såsom den kristna linjen, så är det egentligen inte för att därmed lägga till en ny bestämning utöver de tidigare anförda. I själva verket ligger den kristna livssynen bakom allt det, som vi sett känneteckna svensk linje. Vårt fria samhällsskick under lagbunden ordning har vuxit sig starkt i hägnet av den kristna kyrkan, vår försvarskraft lika väl som vårt arbetsliv är beroende av hur långt och hur djupt de kristna livsmakterna fått ge vårt folk inre styrka. Humaniteten är en kristen livsform, som faller sönder och samman, om den kristna gudstron bleknar bort. Och ingen kan mäta, i hur hög grad den nordiska gemenskapen vilar på det gemensamma kristna arvet, en gång för alla markerat genom kors-teeknet i våra flaggor.

Jag har pekat på några moment i den svenska linjen, som under dessa år blivit oss förunderligt klara. Däri ligger också i viss mån en garanti för att vårt folk har en framtid. Men det finns som bekant en omständighet, helt okänd för tidigare släktled, som i grunden synes äventyra alla utsikter i den vägen. Att ett folk har en framtid visar sig inte bara däri, att detta folk fått upp blicken för sin ställning och sin uppgift i nuet. Det visar sig främst i folkets förmåga att dana nya generationer, som äro beredda att förvalta framtidsarvet. Här mörknar det över vägen.

Det verkligt ödesdigra i nuvarande läge är, att den svenska linjen befolkningsmässigt sett håller på att katastrofalt tunnna ut. Kalla siffror ge vid handen, att vårt folk med nuvarande nativitet om hundra år har minskats till hälften och om två hundra år är praktiskt taget utplånat. Utlandets vresiga röster, som säga, att vi utgöra ett åldrande folk utan framtid, kunna vi kanske ta med ro. Men när våra egna bästa kännare av det befolkningspolitiska läget förklara sig se oförtydbara symtom i samma riktning, är det allvarligare.

Vi kunna och måste fråga efter anledningarna till detta lindrigt sagt kusliga läge. De vidlyftiga undersökningar, som verkställts, peka långt in i de sociala och ekonomiska sammanhangen. Det är nyttigt och nödvändigt, att dessa ting bli så långt möjligt klarlagda. Mycket behöver här botas. Men utan ringaste tvivel ligger den innersta och djupaste anledningen på annat håll, nämligen däri, att vårt folk håller på att förlora *sin tro*.

En människa, som förlorat sin tro, är därmed inte utan ledstjärna för sitt liv. Hon har sitt s. k. sunda förstånd. En enkel förstånds-

Den svenska linjen

mässig uträkning säger oss nu, att inskränkning av barnantalet i en familj för med sig ökade möjligheter till bekvämlighet och förströelser. Detta gäller praktiskt taget alla, tämligen oberoende av familjens ekonomiska standard. Och då bekvämlighet och förströelser räknas till livets högsta värden, är det inte svårt att begripa, varför de barnrika familjernas antal så förfärande snabbt minskas.

Detta är vår situation. Vad som här är av nöden är en radikal omvärdering av värdena. Vi måste lära oss förstå, att livet inte avslöjar sin mening genom möjligheter att ha fina kläder och möbler, att äta läcker mat eller gå på bio eller dans tre gånger i veckan. Det finns något, som är större och rikare, och det är hemmets, familjens gemenskap under fostran av växande, framtidsdugliga släkten.

Jag förbiser inte — jag upprepar det — att yttre missförhållanden, särskilt trångboddhet, kan innebära en svår hämning. Det är uppenbart, att det sociala reformarbetet måste sätta in särskilt på denna punkt. Men inte ens den mest idealiska lösning av vårt folks bostadsfråga leder till bot, om inte den inre omvandlingen sker. Och den innebär, att vi få en ny tro. Eller kanske inte en ny tro, men en förnyelse av vår gamla kristna tro. Att tro på Gud betyder att få sitt liv förankrat någonstans bortom de själviska beräkningarna, att tjäna Någon, som är större än man själv, att hämta sitt liv med dess gåvor och uppgifter ur Hans hand. Detta utesluter inte förståndets överväganden, men det inspirerar till personliga uppoffringar för uppgifternas skull. Och det skänker en stor glädje och lycka åt livet, även då det utvärtes sett är ganska mödosamt. Därmed skapas kontakten med de förnygringens källor, som tillföra enskilda och folk ny ungdomskraft. Detta är ett faktum, som ingen kan se bort ifrån, om han vill förstå det nutida Sveriges livsproblem.

Därför är också ordet om den svenska linjen såsom den kristna linjen vida mer än ett propagandamässigt slagord. Det innesluter den djupaste sanningen om vårt folks forntid, nutid och framtid.

John Cullberg.